

on des Brasseurs du Marché Communissa, EU-maiden panimojärjestöjen liitossa, joka sijaitsee Brysselissä. Siellä ollaan hyvin kiinnostuneita Pohjolan tapahtumista, muun muassa tilastoimattomasta kulu-
tuksesta rajoitusten tuloksena.

Tässä se on ollut yhteistyössä kanssamme. Muutoin se ei oikeastaan harrasta tutkimusta.

– EU-panimot elävät toisenlaisessa poliittisessa ilmastossa ja pelkäävät ehkä pohjoismaisen tartunnan leviämistä. En ole huolissani meidän tule-

vaisuudestamme. Me saamme luultavasti vain lisää helpotuksia, kun taas Eurooppaan tulee mahdollisesti lisää rajoituksia.

HAASTATTELU: KERSTIN STENIUS
KÄÄNNÖS: ARJA AARNIO

RUOTSIN ALKOHOLIKOMITEAN MIETINNÖSTÄ

RUOTSIN ALKOHOLIPOLIITTISEN KOMISSION RAPORTTI

TOIMEKSIANTO

Ruotsin alkoholipoliittinen komissio asetettiin joulukuussa 1991 ja sille annettiin työskentelyaikaa vuoden 1993 loppuun asti. Komission tuli arvioida harjoitettua alkoholipoliitiikkaa ja tehdä ehdotus tulevasta alkoholipoliittisesta strategiasta. Tulevaisuuden strategiaa laatiessaan komission tuli ottaa huomioon muun muassa Euroopan yhdentymiskehitys. Lisäksi komissiolle oli annettu erityistehtäviksi alkoholin väärinkäytöstä perheille aiheutuvien sosiaalisten ongelmien kartoittaminen ja katsauksen laatiminen alkoholin väärinkäyttäjien hoidosta.

Komission toimeksiannossa todettiin myös, että alkoholipoliittisen strategian tavoitteena tulee olla alkoholin kokonais-

kulutuksen vähentäminen ja alkoholin haittavaikutusten rajoittaminen. Lisäksi toimeksiannossa todettiin, että komission tulee pohtia, voitaisiinko joitakin voimassa olevia määräyksiä yksinkertaistaa tai poistaa kokonaan, samoin kuin sitä, tulisiko joitakin määräyksiä selventää tai tiukentaa; tämä läpikäynti tuli suorittaa pitäen silmällä alkoholipoliittisten toimenpiteiden mielekkyyttä ja alkoholipoliitiikan uskottavuutta. Raamit komission työlle olivat siten varsin selvät ja tiukat.

PERUSLINJAUS

Komissio luovutti mietintönsä ”Svensk alkoholpolitik – en strategi för framtiden” huhtikuussa 1994. Siinä komissio

toteaa, että alkoholipoliitiikan perustavoitteena tulee edelleenkin olla alkoholin käytön ja väärinkäytön rajoittaminen. Perustelu tälle linjaukselle on, että vaikka alkoholin kulutus on Ruotsissa kansainvälisesti katsottuna varsin alhaisella tasolla, aiheuttaa alkoholi silti Ruotsissa monia sosiaalisia, terveydellisiä, taloudellisia ja inhimillisiä ongelmia.

TILANNEANALYYSI

Komissio toteaa, että Euroopan yhdentyminen samoin kuin Ruotsin kotoinen kehitys vaikuttavat mahdollisuuksiin jatkaa tähän asti harjoitettua rajoitettavaa alkoholipoliitiikkaa. Tilanteen analyysi johtaa päätelmään, että alkoholijuomien korkeita hintoja, alkoholimo-

nopolia sekä alkoholin saatavuuden ja rajakaupan rajoittamista ei tulevaisuudessa voida käyttää alkoholipolitiikan keinoina samassa määrin kuin tällä hetkellä. Tämä kannanotto perustuu arvioon vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilassa tosiasiallisesti käytettävänä olevasta keinovalikoimasta; siinä ei oteta kantaa erilaisten alkoholipoliittisten keinojen tehokkuuteen.

Kun alkoholipolitiikan tavoitteeksi on asetettu kulutuksen rajoittaminen ja kun osaa kulutusta nykyisin rajoittavista toimista ei arvioida voitavan kiristää vaan niiden arvellaan pikemminkin olevan lievenemässä, on johtopäätös ilmeinen: on löydettävä uusia tehokkaita keinoja asetetun tavoitteen saavuttamiseksi. Komissio on hyvin tietoinen siitä, että tämä ei ole helppo tehtävä, koska se on suoritettava toimeksiantannon antamissa rajoissa, eli on luotava alkoholin kulutusta alentavaa tietoa ja vastuullista alkoholipolitiikkaa turvautumalla kansalaisten hyväksymiin keinoihin. Tämän pulman komissio pyrkii ratkaisemaan peilaamalla tulevaisuuden alkoholipolitiikkaa kolmea toiseikkaa vasten. Ensiksikin ehdotettavan alkoholipoliittisen strategian on kestävä tosiasia, että alkoholin käyttö on osa vallitsevaa kulttuuria. Toiseksi on lähdeittävä siitä, että useimmat ihmiset kykenevät käyttämään alkoholia kohtuullisesti. Mutta kolmanneksi on myös totta, että monille ihmisille alkoholi on ongelma ja että monet käyttävät alkoholia liiallisesti ja että alkoholin käyttö aiheuttaa monenlaisia vaikeita sosiaalisia, terveydellisiä, taloudellisia ja

inhimillisiä seurauksia. On tärkeää huomata, että Ruotsin alkoholikomissio ei viimeksi mainitun toiseikan vuoksi ole jääräpäisesti tai idealistisesti lyömässä päätään seinään, vaan toteaa yksioikoisesti, että menestyksekkäs alkoholipolitiikka edellyttää väestön enemmistön tukea. Siksi alkoholipolitiikan tavoitteiden on oltava olennaisia ja keinojen kohtuullisia.

EHDOTETUT TOIMET

Komission strateginen lähtökohta on siis seuraava: koska alkoholijuomien hinnat tulevat alenemaan, koska alkoholin saatavuus tulee paranemaan ja koska alkoholiin liittyvät monopolioikeudet tulevat väheneämään, on toisaalla kiristettävä linjaa tai tehostettava jo harjoitettua toimintaa. Tilanneanalyysin pohjalta ei ole yllätys, että komissio ehdottaa pääasialliseksi toimintalinjaksi tiedotuksen, valistuksen ja opetuksen voimakasta lisäämistä sekä kansalaisten tietoisuuden ja vastuuntunnon herättämistä ja vahvistamista. Tämä ei kuitenkaan tapahdu saatavuuden rajoittamisen kustannuksella. Komissio nimittäin toteaa myös selvästi, että ruotsalainen yhteiskunta tarvitsee joukon alkoholin saatavuutta rajoittavia toimia; joitakin rajoituksia on lievennettävä ja joistakin rajoituksista on luovuttava mutta eräitä rajoituksia on selvennettävä ja eräitä on tiukennettava.

Komissio painottaa erityisesti seuraavia seitsemää tehtävää:

– On luotava kasvuympäristöjä, joissa alkoholin käyttö ja

erityisesti humalahakuinen juominen ei leviä nuorten keskuuteen.

– On ehkäistävä alkoholin käyttöä väestöryhmissä, joissa alkoholi on erityisen haitallista, esimerkkinä raskaana olevat naiset.

– On jaettava tietoa alkoholien suurkulutuksen terveysriskeistä ja tuettava yksilöitä heidän pyrkimyksissään vähentää alkoholin käyttöään.

– On tuettava tilanneraittiutusta, esimerkkinä liikenneraittisuus.

– On pyrittävä myötävaikuttamaan siihen, että kansalaiset omaksuisivat pidättyvät alkoholinkäyttötavat – återhållsamma alkoholvanor oli yksi vuoden 1974 alkoholikomitean pääsanomista.

– On kehitettävä alkoholin väärinkäyttäjien, erityisesti syrjäytyneiden hoitoa.

– On parannettava väärinkäyttäjien omaisten, erityisesti lasten asemaa.

Koska mainittujen tehtävien suorittaminen edellyttää monien tahojen koordinoitua toimintaa ja tavoitteiden sisäistymistä kaikkiin kansalaisiin, komissio ehdottaa laajan kansallisen, alueellisen ja paikallisen toimintasuunnitelman laatimista alkoholihaittojen ehkäisemiseksi.

ALKOHOLIPOLIITTISET RAJOITUKSET

Komission näkemysten mukaan alkoholipoliittisilla rajoituksilla on oma tärkeä roolinsa kokonaisstrategiassa, koska rajoitukset ovat sinänsä tehokkaita ja koska ne samalla lisäävät muun kohtuullisen alkoholin käytön merkitystä painotta-

van toiminnan uskottavuutta. Alkoholipoliittisissa rajoituksissa komissio kiinnittää erityistä huomiota alkoholimainontaan, ikärajoihin, alkoholi-monopoliin ja alkoholijuomien kotivalmistukseen.

Miedon oluen mainonta vahvan oluen piilomainontana on ongelma myös Ruotsissa. Tältä osin komitea ehdottaa säännösten tiukentamista siten, että miedon oluen mainonnalla ei voida enää edistää vahvan oluen menekkiä. Esimerkiksi miedon ja vahvan oluen etikettien tulee olla erilaisia.

Ruotsissa Systembolagetissa asioivalta edellytetään 20 vuoden ikää; ravintoloissa voidaan alkoholia tarjoilla 18-vuotiaille. Komissio esittää alkoholijuomien anniskeluikärajan nostamista 20 vuoteen ja uskoo ehdotuksellaan olevan väestön enemmistön tuen.

Alkoholimonopoleja tarkastellessaan komissio painottaa valtiollisen vähittäismyyntimonopolin eli Systembolagetin säilymisen merkitystä. Muut monopolit komissio katsoo menetettyiksi ETA-sopimuksen vuoksi. Kuitenkin komission mielestä nykyisen valmistus- ja tukkumyyntimonopolin eli Vin & Spritin omistuksen tulisi säilyä valtiolla.

Kotivalmistus on Ruotsissa Suomea merkittävämpi alkoholipoliittinen kiistakysymys muun muassa siksi, että se on laajempaa kuin Suomessa. Tällä alueella komissio ehdottaa oluen ja viinin valmistukseen tarkoitettujen pakkausten mainonnan kieltämistä sekä kotipolton valvonnan ja rangastusten tiukentamista.

ALENEVAAN KULUTUKSEEN VÄESTÖN TUKEMANA?

Ruotsin alkoholipoliittinen komissio uskoo luoneensa strategian, joka johtaa alhaisempaan alkoholin kulutukseen ja alhaisempiin alkoholihaittoihin myös siinä tapauksessa, että Ruotsista tulee EU:n jäsen. Komissio painottaa tämän edellyttävän voimakasta panostusta sekä koko väestöön että joihinkin riskiryhmiin kohdistuviin ennalta ehkäiseviin toimiin. Nämä toimet koostuvat sekä tiedotuksesta ja valistuksesta että korkeista hinnoista ja muista alkoholipoliittisista rajoituksista.

Ruotsin komissio istui samaan aikaan, kun Ruotsi neuvotteli jäsenyysehdoistaan EU:n kanssa. Valtaosan komitean työskentelyajasta Ruotsin virallisena linjana oli kaikkien alkoholiin liittyvien monopolioikeuksien säilyttäminen. Vasta komitean ollessa loppusuoralla Ruotsi paljasti korttinsa, sopi Systembolagetin säilyttämisestä ja luopui muista monopolista. Vaihtoehtoinen sanonta on: Vasta komitean ollessa loppusuoralla Ruotsi joutui luopumaan muista tavoitteistaan kuin Systembolagetin säilyttämisestä. Ilmeisesti kumpikin tulkinta on tosi siinä mielessä, että Ruotsissa oli koko EU-neuvottelujen ajan vallalla kaksi vahvaa linjaa monopolikysymyksessä. Siksi tällä hetkellä voi tavata ruotsalaisia, jotka ovat aidosti tyytyväisiä valittuun neuvottelustrategiaan, samoin kuin niitä, joiden mielestä oli sentään hyvä, että Systembolaget onnistuttiin säilyttämään. Ulkopuolisten näkökulmasta Ruotsin kaksijakoinen kanta oli pulmallista,

koska eri keskustelukumppaneiden välittämät sanomat olivat keskenään ristiriitaisia ja oli vaikea tietää, miten niihin tulisi suhtautua. Ruotsalaisen mielipiteen kaksijakoisuus näkyy myös komission mietinnössä siten, että mahdollisen EU-jäsenyyden vaikutusten pohdinta ei ole mietinnön vahvinta osaa sekä sisältää selvää jalkiviisautta ja epävarmuutta.

Komissio on myös jossakin määrin epävarma perusstrategiansa pitävyydestä eli siitä, voidaanko mahdollisten tai jopa väistämättömien hinnanalennusten ja saatavuuden lisäysten vaikutukset kompensoida muilla keinoilla, etenkin kun tiedotuksen ja valistuksen vaikutuksista ei ole kovin selvää tutkimuksellista näyttöä. Toisaalta on toki selvää, että ennalta ehkäisevän toiminnan mahdollisuuksia ei ole sosiaalitoimen eikä terveydenhuollon alalla suinkaan käytetty loppuun, päinvastoin voisi arvella tähänastisen toiminnan olleen melko vaatimatonta käytettävissä oleviin mahdollisuuksiin verrattuna. Mutta mahdollisuuksien hyödyntäminen ei ole ilmaista, joten ennaltaehkäisyn tehostaminen edellyttää runsaasti koulutusta ja riittävien resurssien osoittamista alkoholiongelmien ennaltaehkäisyyn.

Ruotsin alkoholipoliittinen komissio on ottanut vastaan eurooppalaistumisen haasteen ja pyrkinyt löytämään tien alenevaan alkoholin kulutukseen myös EU:n jäsenenä. Luotua strategiaa ei ole syytä vähätellä; siinä on oma loogiikkansa ja sillä on mahdollisuus muuttua todeksi. Silti on syytä esittää kolme kysymystä. Ensiksikin voidaan kysyä, onko ruotsalai-

nen yhteiskunta todella valmis panostamaan alkoholihaittojen ennaltaehkäisyyn komission esittämässä laajuudessa ja onko panostus sittenkään riittävä kääntämään alkoholin kulutuksen laskuun. Toiseksi voidaan kysyä, ovatko kaikki komission ehdottamat toimet lisäämässä harjoitettavan alkoholipolitiikan uskottavuutta; onko esimerkiksi todella niin, että ehdotettu anniskeluikära-

jan nosto nauttii väestön enemmistön tukea ja lisää harjoitettavan alkoholipolitiikan uskottavuutta. Kolmaskin kysymys liittyy alkoholipolitiikan uskottavuuteen eli siihen, missä määrin Ruotsin komissio todella pohti suuria linjakysymyksiä ja missä määrin se pitiäytyi enemmän tai vähemmän tärkeissä detaljeissa.

Lopuksi kannattaa vielä todeta, ettei komissio ehdotuk-

sissaan ollut aivan yksimielinen. Myös lausuntokierros tuottanee erilaisia näkemyksiä. Joka tapauksessa on kiintoisaa nähdä, millaisen alkoholipoliittisen toimintaohjelman Ruotsi rakentaa komission strategian pohjalta.

HEIKKI KOSKI
ESA ÖSTERBERG

RUOTSALAINEN ALKOHOLIPOLITIikka ON PALJON

Suomi, Ruotsi ja Norja ovat ETA/EU-tilanteessa alkoholijärjestelmiensä kanssa monessa mielessä samanlaisten ongelmien edessä. Minulla ei pienintäkään aavistusta, mitä asennoituminen näihin ongelmiin kertoo kyseisistä maista. Vertailu on kuitenkin hyvin mielenkiintoista. Norjan hallitus asetti vasta äskettäin komitean selvittämään ETA-sopimuksen ja mahdollisen EU-jäsenyyden alkoholipolitiikalle asettamia vaatimuksia. Muutoin hommat hoidetaan suurin piirtein kuten ennenkin.

Suomalaiset asettivat suppeahkon työryhmän selvittämään kysymystä. Työryhmä kirjoitti vuodessa 68-sivuisen muistion, jota pidettiin vähän pitkänä.

Ruotsalaisilla istui laaja-pohjainen parlamentaarinen komitea yli kaksi vuotta ja kirjoitti asiasta seitsemän (siis 7)

kirjaa, yhteensä noin 2 000 sivua. Muutama huomio tästä monumentaalisesta työstä lieinee paikallaan.

NYKYINEN TILANNE

Ruotsalaiset viittaavat vuoden 1977 valtiopäiväpäätöksiin, kun he puhuvat harjoittamastaan alkoholipolitiikasta. Tuolloin Ruotsissa – jälleen monumentaalisen valmistelun jälkeen – hyväksyttiin niin sanottu kokonaiskulutusmalli alkoholipolitiikan perustaksi. Mitä suurempi on kokonaiskulutus, sitä suuremmat ovat haitat. Kaikki me alkoholipolitiikkaa innokkaasti harjoittavat tiedämme, että yhtenä peruspilarina kokonaiskulutusmallille on Kettil Bruunin johtama tutkimus ”Alkoholipolitiikka – kansanterveydellinen näkökulma” vuodelta 1975. Yleen-

sä me kaikki aloitamme esitelmämme viittaamalla tähän tutkimukseen.

Ruotsalaisen vuoden 1977 linjauksen mukaan kokonaiskulutusta on siten syytä pyrkiä vähentämään. Tämä tapahtuu sekä rajoittamalla saatavuutta että pitämällä hinnat korkeina. Tärkeänä osana on myös alkoholipoliittinen informaatio. Samoin ruotsalaiset ovat pitäneet tärkeänä, että yksityistä voitontavoittelua (det privata vinstintresse) mahdollisuuksien mukaan rajoitetaan. Nämä kaikki osa-alueet ovat olleet myös suomalaisen alkoholipolitiikan perustana aina vuodesta 1932 lähtien.

Ruotsalaisten voimassa oleva alkoholilainsäädäntö on vuodelta 1977 ja pohjautuu näihin perusajatuksiin. Tavalinen kansalainen muistaa vuoden 1977 hienon linjauksen siitä, että tuolloin keskiolut